

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منهج فقہی شیخ طوسی

(۴۶۰ ق)

نگارش

محمد حسن ربّانی

فهرست عناوین

زندگی نامه شیخ طوسی	۷
بررسی سخن مولی اسماعیل خواجهائی	۱۵
منهج فقهی شیخ طوسی	۲۴
۱. تبدیل فقه نصوصی به نثر	۲۴
۲. روش اجتهادی شیخ طوسی	۲۷
أبّهت فقهی شیخ طوسی	۳۳
مقلدان شیخ طوسی	۳۳
۳. منهج رجالی شیخ طوسی	۴۲
اختیار معرفة الرجال	۴۲
الفهرست	۴۴
رجال طوسی	۴۴
توضیحی پیرامون رجال نجاشی (فهرست مصنفی الامامیه)	۴۵
۴. شیخ طوسی پایه گذار مکتب وثوق صدوری	۴۷
۵. ویژگی فقه مقارن شیخ طوسی	۵۲
۶. روش شیخ طوسی در گردآوری اخبار	۵۶
شیوه نگارش تهذیب الأحکام	۵۶

مشكلات كتاب تهذيب الأحكام	٦٢
علل در تهذيب الأحكام	٦٢
٧. روش شيخ طوسي در علاج الحديث	٦٨
اسباب تعارض احاديث	٧٠
٨. منهج أصولي شيخ طوسي	٧٩
مهمترين نظريه شيخ طوسي در اصول	٨٧
نظريه استاد شيخ طوسي درباره غلو	١٠٨
نظريه شيخ طوسي درباره غلو	١١٤
تعارض مراسيل مشايخ ثلاثه و مسانيد ديگران	١١٩
٩. منهج رجالي شيخ طوسي و تأسيس قواعد عمومي علم رجال	١٢٤
قاعده اصحاب اجماع	١٢٨
قاعده نقل مشايخ ثلاثه	١٢٩
١٠. منهج شيخ طوسي در اضطراب سند	١٣٢
کتابنامه	١٣٧

زندگی‌نامه شیخ طوسی

ابو جعفر محمد بن الحسن طوسی معروف به شیخ به طور مطلق، همو که در کتاب‌های فقهی شیعی هر جا شیخ استعمال می‌شود، مراد، وی می‌باشد. شیخ الطائفه نیز از القاب وی است. گاهی از وی با عنوان شیخ الطائفة الحقّة المحقّقة الإمامیّة نیز تعبیر می‌شود، و نیز از وی تعبیر به ابو جعفر ثالث می‌شود؛ زیرا ابو جعفر اول محمد بن یعقوب کلینی (۳۲۹ق) ابو جعفر ثانی محمد بن علی بن بابویه قمی (۳۸۱ق) و ابو جعفر ثالث محمد بن حسن طوسی (۴۶۰ق) می‌باشد. ایشان در سال ۳۸۵ق متولد شده و در سال ۴۶۰ق شب دوشنبه ۲۲ محرم الحرام فوت کرده است.

وی در سنّ ۲۳ سالگی وارد بغداد شد، سیّد مرتضی علم الهدی در آن تاریخ، ۵۳ ساله بود، سیّد مرتضی و شیخ طوسی به مدت ۲۸ سال در درس مرحوم شیخ مفید، هم درس بودند، شیخ طوسی نهایتاً در ۷۵ سالگی و سیّد مرتضی در ۸۱ سالگی فوت کرد.

شیخ طوسی را در منزل خود، در نجف اشرف دفن کردند که الآن به نام مسجد طوسی معروف می‌باشد. حسن بن مهدی ابو محمد سلیقی متولّی غسل شیخ طوسی شد. وی از شاگردان شیخ بود.

شیخ طوسی در طوس متولد شد و در سال ۴۰۸ وارد بغداد گردید. زمانی که

وارد بغداد شد از دانش بالائی برخوردار بود ولی این دانش را در کجا تحصیل کرده بود؟

مرحوم آیت الله سید عبدالعزیز طباطبائی فرزند صاحب «العروة الوثقی» - یعنی آیت الله سید محمد کاظم طباطبائی یزدی که از اکابر نسخه شناسان معاصر بود و تمام کسانی که در هفتاد سال گذشته در نسخه شناسی و تصحیح متون، زحمت کشیده‌اند، همه از خرمن علم او بهره‌مند شده‌اند - درباره شیخ طوسی معتقد است که شیخ طوسی قبل از حضور در بغداد؛ یعنی در فاصله سالهای تولد خود تا سال ۴۰۸ ق - یعنی سال ورودش به بغداد - در نیشابور و طوس (مشهد) بهره‌های علمی برده است.

اصل قضیه را کسی نمی‌تواند منکر شود؛ زیرا شیخ در زمانی که وارد بغداد شد یک دانشمند تمام عیار بوده است، اما اینکه استفاده او از چه اساتیدی بوده است، باید مورد پژوهش قرار بگیرد. وی از ابو حازم نیشابوری متوفای ۴۰۷ ق و نیز استاد دیگر، ابو جعفر محمد بن علی بن الحسن مقرئ نیشابوری (۴۲۷ ق) استفاده کرده است. ابن بزرگواران شخصیت‌هائی هستند که مرحوم علامه حلی در کتاب اجازه نامه خود برای بنی زهره از آنها یاد می‌کند^(۱).

همانطور که علامه از شخصیت دیگری از اساتید شیخ طوسی با عنوان ابو زکریا محمد بن سلیمان الحمدانی یاد می‌کند. علامه حلی او را نیز از اهل طوس می‌شمارد «مِنْ أَهْلِ طُوس»^(۲).

(۱) بحار الانوار ۱۰۴: ۱۲۲.

(۲) همان ۱۰۴: ۱۳۷.

مذهبی که در آن دوره در خراسان رایج بود، عبارت است از: کرامیه، احناف، شوافع، اسماعیلیه و زیدیه، مخصوصاً در دوره شیخ طوسی خراسان و جنوب آن؛ یعنی مناطق قهستان محکوم به حکومت‌های اسماعیلیه بودند، ولی در گوشه و کنار، شیعه امامیه مخصوصاً در طوس مشهد الرضا بود.

محمد بن حبان بستی متوفای ۳۵۴ ق است. وی دو کتاب؛ یکی در علم رجال به نام «الثقات»، و دیگری در حدیث، با عنوان «صحیح ابن حبان» تألیف نموده است. وی در کتاب الثقات خود از قبر حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در طوس خبر داده و می‌گوید: آن را مکرر زیارت کرده است، و هرگاه مشکلی برای او پیش می‌آمده است، ایشان را زیارت می‌نموده و به حضرتش توسل می‌جسته و مشکلات علمی وی حل می‌شده است^(۱).

و نیز ابن بطوطه در رحله ابن بطوطه؛ یعنی سفرنامه خود، از حضور شیعیان در طوس خبر می‌دهد و زیارت آنها از قبر علی بن موسی الرضا (علیه السلام) را یادآور می‌شود. ابن بطوطه در قرن هشتم، می‌زیسته است.

شیخ صدوق متوفای ۳۸۱ در مقدمه کتاب خود «من لا یحضره الفقیه» از حضور سید نعمت در ایلاق خبر می‌دهد^(۲). وی سید بزرگوار و محدثی بود که صدوق از او نقل حدیث می‌کند، و همو بود که از شیخ صدوق درخواست نمود تا کتاب «من لا یحضره الفقیه» را مانند من لا یحضره الطیب تألیف کند. بعید نیست که در این فضای زمانی و مکانی، شیخ طوسی از شخصیت‌های

(۱) الثقات ۸: ۴۵۷.

(۲) من لا یحضره الفقیه ۱: ۲.